

EVALUAREA SERVICIULUI DE ÎNGRIJIRE LA DOMICILIU A PERSOANELOR VÂRSTNICE AFLATE ÎN DIFICULTATE (cazul r. Strășeni)

ASSESSMENT OF THE HOME CARE SERVICE OF ELDERLY PEOPLE IN DIFFICULTY (the case of Strășeni district)

Liliana SALCUȚAN, lect.univ., Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0002-6161-4407

Rezumat: *Serviciul de îngrijire la domiciliu pentru anumite categorii de beneficiari este considerat unul dintre cel mai des solicitat, fapt ce-l face să fie unul dintre cele mai necesare pentru persoanele vârstnice.*

Pentru a asigura vârstnicilor un trai decent și independent la domiciliu, în Republica Moldova au fost dezvoltate serviciile sociale destinate vârstnicilor, inclusiv, serviciile de îngrijire la domiciliu. Asistența socială este parte a sistemului de protecție socială, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale fiind responsabil de dezvoltarea politicilor în acest domeniu. În același timp, dezvoltarea și furnizarea de servicii sociale, la nivel de comunitate, este responsabilitatea autorităților publice locale.

În satele din raionul Strășeni, vârstnicii întâmpină probleme de accesibilitate, la orice tip de servicii sociale și nu numai, fapt care accentuează vulnerabilitatea acestora. Incapacitatea de a se deplasa pentru o vizită la medicul de familie sau medicul specialist, îi face pe unii dintre ei să stea acasă și să aștepte personal echipele a AE Neoumanist pentru a le fi prestate cele mai elementare servicii medicale, cele sociale și alimentare.

Cuvinte - cheie: *serviciu de îngrijire la domiciliu; serviciu durabil și calitativ; incapacitatea vârstnicilor; singurătatea; pauperizarea bătrânilor; dependența față de servicii.*

Abstract: *The home care service for certain categories of beneficiaries is considered one of the most frequently requested, which makes it one of the most necessary for the elderly.*

In order to ensure a decent and independent life for the elderly at home, in the Republic of Moldova social services for the elderly were developed, including home care services. Social assistance is part of the social protection system, the Ministry of Health, Labor and Social Protection being responsible for the development of policies in this area. At the same time, the development and provision of social services, at community level, is the responsibility of local public authorities.

In the villages of the Strășeni district, the elderly encounter accessibility problems to any type of social services and more, a fact that accentuates their vulnerability. The inability to travel for a visit to the family doctor or specialist makes some of them stay at home and personally wait for the teams of AE Neoumanist to be provided with the most basic medical, social and food services.

Keywords: *home care service; sustainable and quality service; the incapacity of the elderly; loneliness; pauperization of the elderly; dependence on services.*

Introducere

Preocuparea față de nevoile și interesele persoanelor vârstnice de-a lungul timpului au suportat mai multe modificări fiind într-o evoluție continuă. Creșterea numărului populației vârstnice a impus dezvoltarea unor servicii durabile și calitative pentru a fi acoperite toate necesitățile persoanelor aflate în dificultate.

Conform datelor prezentate de Biroul Național de Statistică, în Republica Moldova, la începutul anului 2022, locuiau 593,0 mii persoane în vârstă de 60 ani și peste, ceea ce constituie 22,8% din totalul populației cu reședință obișnuită. Din numărul total al vârstnicilor, 356,4 mii persoane erau femei (sau 60,1%), fiecare a treia persoană era între 60-64 ani, iar 61,0 mii persoane (sau 10,2%) constituiau persoanele care au depășit vârsta de 80 ani. Ponderea persoanelor în vârstă de peste 60 ani este în creștere continuă. În ultimii cinci ani a crescut cel mai mult ponderea vârstnicilor din grupul de vârstă de 70-74 de ani – cu 8,4 p.p. (de la 12,3%, la începutul anului 2018, până la 20,7% la începutul anului 2022) [1].

Schimbările socio-demografice și tendințele de mobilitate internă (urbanizarea) și externă (emigrația), duc la distrugerea grupurilor familiale mari din zonele rurale, în care generațiile mai tinere au grijă de vârstnici. De asemenea, creșterea implicării femeilor pe piața muncii în activitatea economică, care istoric și tradițional, au grijă de persoanele vârstnice din familie și de cele cu dizabilități, a dus la diminuarea implicării lor în aceste responsabilități. Astfel, membrii apti de muncă ai acestor familii, de obicei, pleacă, iar grija pentru rudele rămase este atribuită instituțiilor publice din sectorul social și medical [2].

Persoanele vârstnice tratate în ansamblul lor devin dezavantajate și adesea greșit percepute, deoarece reducerea capacităților fizice nu înseamnă boală și nici dizabilitate, iar scăderea resurselor financiare dar și creșterea prețurilor produc un efect frustrant care le afectează stima de sine, retragerea din viața activă, le creează și accentuează sentimente de inutilitate, iar căsătoria copiilor și plecarea de la casa părintească, le creează sentimente de abandon și izolare. La toate aceste probleme trebuie să fie găsite soluții pentru a le fi asigurat dreptul la o viața decentă și demnă.

Legea asistenței sociale nr. 547 din 25.12.2003 reglementează cadrul general al sistemului de asistență socială în Republica Moldova abordând beneficiarii sistemului în mod egal cu dreptul la asistență socială în caz de risc social - pericol pentru persoană sau familie de a fi afectată de consecințele economice negative ale pierderii potențialului fizic, statutului ocupațional sau social (boală, accident, dizabilitate, îmbătrânire, deces, maternitate, șomaj, inadaptare socială etc.) [3].

Concomitent, potrivit prevederilor Legii cu privire la serviciile sociale, nr. 123/2010, funcțiile de prestare a serviciilor sociale în unitățile administrativ-teritoriale de nivelul al doilea sunt atribuite structurilor teritoriale de asistență socială, acestea având responsabilitatea directă privind diversificarea și prestarea serviciilor sociale orientate prioritar la menținerea beneficiarului în familia și comunitatea de unde provine [4].

Autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi contribuie la dezvoltarea și prestarea serviciilor sociale în teritoriul administrat aprobând pachetul

de servicii primare ce pot acoperi parțial necesitățile persoanelor vârstnice aflate în dificultate [3]. Pentru a le putea asigura o calitate a vieții, aceste persoane sunt încadrate în liste de așteptare pentru a fi referite spre servicii specializate din cadrul asociațiilor necomerciale, din cadrul societății civile, pentru a putea beneficia de servicii durabile și calitative de îngrijire la domiciliu.

Situația persoanelor în vârstă locuitoare a localităților rurale s-a înrăutățit în ultimii ani. Depopularea localităților, migrația tinerilor la muncă peste hotare și stabilirea cu traiul în țările în care lucrează, schimbarea valorilor și normelor sociale diminuează prestigiul vârstnicilor, reducând astfel controlul resurselor, moment ce accentuează lipsa susținerii din partea membrilor de familie.

Scopul studiului: stabilirea unor probleme/lacune ale serviciului dat pentru a dezvolta servicii durabile și politici publice în domeniul sectorului de îngrijiri la domiciliu.

Provocările ce ne-au permis să cercetăm acest subiect s-au axat pe următoarele ipoteze:

- Legea cu privire la serviciile sociale pune accent pe autoritățile publice locale de nivelul al doilea în calitate de prestator principal de servicii sociale, fiind marginalizat rolul autorităților publice locale de nivelul întâi.

- O altă provocare ține de lipsa unei responsabilizări clare a actorilor implicați în acest proces (de îngrijire la domiciliu), în raport cu finanțarea serviciilor sociale. Volumul de finanțare al serviciilor sociale la nivel local, depinde strict de prioritățile autorităților publice locale de nivelul întâi și a autorităților publice locale de nivelul al doilea, inclusiv stabilirea priorităților în utilizarea resurselor financiare menționate.

- Persoanele vârstnice din cadrul unităților administrativ teritoriale nu se pot bucura de servicii de îngrijiri la domiciliu prietenoase vârstnicilor, ceea ce accentuează gradul de dificultate și incapacitate al acestora.

Obiectivele studiului:

- de a aprecia necesitățile persoanelor vârstnice/bătrâne cărora le sunt prestate servicii socio-medicale de echipele de profesioniști;

- de a identifica gradul de implicare a autorităților publice locale de nivelul întâi, în susținerea, protecția și reducerea vulnerabilității vârstnicilor din cadrul satelor pe care le gestionează;

- stabilirea unui parteneriat activ dintre autoritățile publice locale de nivelul întâi și al doilea, în promovarea unui serviciu durabil în domeniul îngrijirilor la domiciliu;

- de a propune recomandări privind îmbunătățirea și durabilitatea serviciilor de îngrijire la domiciliu prin stabilirea unor parteneriate sigure dintre

societatea civilă, autoritățile publice locale de nivelul întâi și al doilea pentru implicarea directă în crearea unui serviciu de îngrijire la domiciliu prietenos persoanelor vârstnice în dificultate.

Metodologia aplicată

Studiul cantitativ a fost realizat în perioada *Aprilie - August 2022*, în 18 sate ale raionului Strășeni, în care sunt deserviți beneficiarii vârstnici de către echipele HOME CARE a AE Neumanist, fiind chestionați toți beneficiarii serviciului de îngrijire la domiciliu. Studiul cantitativ cuprinde o anchetă sociologică în bază de chestionar, structurată în 3 blocuri: *portretul beneficiarului îngrijit la domiciliu; servicii de îngrijire la domiciliu; propuneri pentru îmbunătățirea serviciilor de îngrijire la domiciliu*; fiind reflectate în 27 de întrebări ce au permis identificarea problemelor persoanelor vârstnice încadrate în acest serviciu.

Pentru a asigura vârstnicilor un trai decent și independent la domiciliu, în Republica Moldova au fost dezvoltate serviciile sociale destinate vârstnicilor, inclusiv, serviciile de îngrijire la domiciliu. Principalele surse de finanțare a serviciilor sociale sunt transferurile din bugetul de stat către APL și taxele locale. Acest model de finanțare nu face față însă necesității în creștere de servicii sociale, la nivel local, din cauza nivelului ridicat al sărăciei, migrației și îmbătrânirii populației.

Serviciul de îngrijire la domiciliu pentru anumite categorii de beneficiari este considerat unul dintre cel mai des solicitate, fapt ce-l face să fie unul dintre cele mai necesare pentru persoanele vârstnice aflate în dificultate.

Ipotezele de la care am pornit în această cercetare se referă la evantaiul problemelor majore pe care le are populația în vârstă, care cu toate că trăiește în condiții defavorizate, se confruntă cu anumite probleme de sănătate, sărăcie și lipsa susținerii membrilor familiei, dar și APL de niv. I.

Rezultatele studiului.

În cercetare au fost integrați toți beneficiarii deserviți ceea ce ne confirmă faptul predominării genului *feminin* (fiind confirmată *feminizarea îmbătrânirii*) de mai mult de jumătate din beneficiarii SÎD. În baza analizei datelor putem menționa faptul că, **85%** din beneficiari sunt persoane de sex *feminin*, sunt reprezentate în egală măsură de 2 grupuri de vârstă (*65-74 ani și 75-84 ani*) și doar de **23%** din grupul de vârstă *85-94 ani*. Genul *masculin* este reprezentat de doar **15,3%** de vârstnici, care au fost încadrați în lista de așteptare conform criteriilor de eligibilitate în listele de așteptare și necesită să beneficieze de îngrijirea la domiciliu prin intermediul serviciilor specializate.

Portretul beneficiarului îngrijit la domiciliu este următorul: este locuitor al comunității rurale; este de gen feminin (**85%**), este sărac din punct de vedere

economic (**68%** dintre beneficiari dețin pensia sub **2000** de lei); doar *o mică parte dintre* beneficiari nu au studii, ceilalți au studii: *primare, gimnaziale, medii și profesionale*. Beneficiarii de servicii îngrijite la domiciliu au probleme grave de sănătate și cel mai des suferă de *singurătate*, sunt *neputincioși* și trăiesc anevoios în condiții dificile de viață; *o mică parte* dintre persoane nu-și cunosc valoarea pensiei, deoarece este ridicată de alte persoane (*rude, copii adulți, voluntari* etc.) ce oferă îngrijire pe lângă echipele serviciului specializat din cadrul societății civile.

Conform datelor Agenției Naționale Asistență Socială, în anul 2021 în R. Moldova au activat 1,1 mii lucrători sociali, care au prestat gratuit *servicii de îngrijire la domiciliu* pentru 15,9 mii de beneficiari, inclusiv 13,0 mii persoane vârstnice care au atins vârsta de pensionare (81,7%). Femeile au constituit 80,0% în rândul persoanelor vârstnice beneficiare de acest serviciu [1].

Suținerea și ajutorarea la vârsta înaintată devine elementul - cheie al seniorilor. Traiul cu cineva devine mult mai ușor pentru vârstnici, cu atât mai mult cu acele persoane care sunt acceptate de beneficiarul însuși.

Singurătatea se accentuează prin neputința și incapacitatea de a face față problemelor vieții beneficiarului și a rutinei sale de zi cu zi. Indiferent la aceea că trăim într-un secol al tehnologiilor informaționale foarte bine dezvoltat, beneficiarii, din păcate, duc un mod de viață în condiții extrem de dificile, fiind nevoiți să supraviețuiască prin orice modalitate.

Principala sursă de venit a beneficiarilor îngrijite la domiciliu rămâne a fi *pensia*, care este complicată de identificat. Subiectul legat de venit a stârnit o adevărată „taină”, devenind un subiect „rușinos” pentru societatea în care mai mulți dintre ei au lucrat, iar la momentul actual sunt nevoiți să îndure foame, frig și sărăcie. Valoarea sub **2000** de lei, a fost menționată de marea majoritate de beneficiari îngrijite în locuințele lor, (**68%**) de beneficiari, care indiferent la aceea cu toate că trăiesc în sate, sunt nemulțumiți de pensia pe care o au. Totuși, situația mai multor vârstnici de la sate este foarte complicată, care devin și mai mult incapabili, neputincioși și defavorizați ce au nevoie de un complex de servicii pentru ași ameliora modul de trai, lucru ce ar trebui să fie realizat de către autoritatea publică locală de nivelul întâi.

Conform datelor prezentate de BNS, mărimea medie a pensiei pentru limită de vârstă la 01.01.2022 a constituit 2595,3 lei, fiind în creștere față de anul precedent cu 25,5%, iar, comparativ cu începutul anului 2018, aceasta s-a majorat cu 78,1%. Mărimea medie a pensiei pentru limită de vârstă în cazul bărbaților a constituit 2960,6 lei, comparativ cu 2432,2 lei în cazul femeilor. Astfel, disparitatea de gen în cazul pensiilor pentru limită de vârstă a constituit 17,8%, comparativ cu valoarea de 21,5% la începutul anului 2018 [1].

Analiza acestei probleme a stârnit mai multe întrebări și reacții atât din partea autorităților publice locale de nivelul I, cât și de autoritățile publice locale de nivelul II, care au fost apelați de către membrii de familie care ar dori să beneficieze de servicii de îngrijiri la domiciliu prin metoda contractării pentru rudele în vârstă rămase în localitățile rurale.

Subiectul contractării serviciilor de îngrijire la domiciliu a fost menționat și de unii reprezentanți ai autorităților publice locale, care s-au referit la „*problema refuzului consiliului administrativ de a oferi achitarea din contul bugetului local a surselor financiare pentru susținerea îngrijirilor la domiciliu contra plată, care pe de o parte ar dori să-i ajute pe unii copii adulți plecați la muncă peste hotare, iar pe de altă parte nu pot permite acestor surse din contul altor proiecte ce ar putea acoperi alte necesități*”. Din discuția cu **APL_II_48 ani**, „*cei mai importanți actori din cadrul acestui serviciu contra cost sunt lucrătorii sociali, care vor avea cel mai mult de lucru, fapt ce ne va impune să le achităm salarii cu mult mai mari, decât ceea ce se oferă la moment*”, lucru considerat imposibil din lipsa susținerii din partea APL-ului de nivelul al doilea.

Problemele cele mai frecvente pe care le întâmpină vârstnicii în baza prioritizării lor au constituit un tablou foarte interesant dar și cunoscut în același timp. Astfel, pe primul loc se află: pentru **77%** dintre beneficiarii SÎD, **singurătatea** devine cea mai primordială problemă socială, fiind mai accentuat observată la **31%** de vârstnici din cadrul grupului de vârstă **75-84 ani**. Problemele prioritizate pe al doilea loc, vârstnicii cu greu fac față problemelor pe care le au, mai ales pe timp de iarnă, iar lipsa celor mai elementare resurse (*lemne și cărbuni*), împiedică și mai mult traiul la sat. Problemele economice au fost menționate de **57%** de seniori, iar condițiile grele de viață de **9%** vârstnici, devenind elemente – cheie al serviciilor specializate. În al treilea rând, **problemele de sănătate** - raportate aproape la jumătate dintre cei chestionați (**43%**).

Compartimentul îngrijirilor la domiciliu necesită susținere prin prestarea unor servicii calitative (oferite de un personal profesionist) și astfel devine indicatorul cheie al studiului. Această întrebare ne-a permis identificarea nevoilor, problemelor și grijiilor beneficiarilor ce permit asigurarea îmbunătățirii calității vieții grație existenței acestui serviciu.

Acest serviciu a fost evaluat de către seniorii cărora le este oferit drept cel mai calitativ și durabil (cu toate că echipa se deplasează o dată pe săptămână, din mun. Strășeni spre satele beneficiarilor), pentru că cu toate că starea de sănătate diferă de la caz la caz, totuși situația celor integrați în serviciu s-a îmbunătățit. Nota cu care a fost evaluat acest serviciu a fost cea mai mare, datorat muncii în echipă și conlucrării

unui parteneriat durabil dintre AE Neoumanist și APL de nivelul întâi cu APL-ul de nivelul al doilea.

În urma acestui serviciu, situația multor vârstnici nu se modifică atât de mult, însă atașamentul, starea de dispoziție, respectul și stima de sine crește, deplasarea în interiorul/exteriorul casei devine cu și fără suport este răspunsul pe care-l primește întreaga asociație pentru munca depusă în diminuarea acestor dificultăți.

Diversitatea *serviciilor complexe* ce sunt prestate beneficiarilor în urma evaluării necesităților lor a permis clasificarea acestora în: *medicale, sociale și alimentare* ceea ce asigură depășirea problemelor persoanele vârstnice aflate în dificultate. Importanța conștientizării de către autoritățile publice locale de nivelul I și de nivelul al II-lea care doresc să dezvolte servicii durabile de îngrijire la domiciliu, vor putea deveni prietenoase și vor permite reducerea și diminuarea problemelor seniorilor defavorizați din cadrul satelor țării noastre.

Concluzii

În satele din raionului Strășeni, vârstnicii întâmpină probleme de accesibilitate, la orice tip de servicii sociale și nu numai, fapt care accentuează vulnerabilitatea acestora. Incapacitatea de a se deplasa pentru o vizită la medicul de familie sau medicul specialist, îi face pe unii dintre ei să stea acasă și să aștepte personal echipele AE Neoumanist pentru a le fi prestate cele mai elementare servicii medicale, dar și cele alimentare și sociale.

Acest serviciu a fost evaluat în prisma identificării problemelor cu care se ciocnesc și cărora nu le pot face față bătrânii uitați de copii, autorități și comunitate. Necesitățile persoanelor în vârstă, care a trăit o viață complicată și plină de dezamăgiri: economice, sociale, relaționale, politice, a ajuns să fie pauperă și săracă, cu probleme de sănătate ce necesită susținerea autorităților publice locale de nivelul întâi pentru a ușura viața acestora.

Sărăcia extremă prin care trece majoritatea populației R. Moldova agravează și mai mult dependența față de aceste servicii, cu toate că au descendenți, (situația unora dintre ei fiind la fel de gravă ca și a părinților vârstnici) nu pot beneficia de aceste servicii pentru că nu se pot integra în listele de așteptare din cadrul autorităților publice locale de nivelul întâi.

Ipotezele au fost confirmate pe parcursul cercetării, fapt ce a accentuat încă o dată necesitatea dezvoltării acestui serviciu pentru persoanele vârstnice aflate în dificultate.

Lipsa unui cadru normativ de protecție al persoanelor vârstnice le-ar permite copiilor adulți să contracteze serviciile de îngrijitor pentru părinții lor vârstnici.

Pentru ca acest tip de servicii să se dezvolte cu succes este nevoie de o infrastructură socială aptă să susțină aceste tipuri de servicii. Promovarea acestui

serviciu calitativ în toată țara necesită implicarea societății civile care va forma un parteneriat activ cu autoritățile publice locale ce vor permite găsirea mijloacelor financiare suficiente și vor participa și vor insista la pregătirea excelentă a personalului în cadrul instituțiilor academice, care prin intervenții de dezvoltare a voluntariatului comunitar vor crea o societate prietenoasă îngrijirilor la domiciliu a persoanelor vârstnice defavorizate.

Referințe:

1. Vârstnicii în Republica Moldova în anul 2021. Publicat: 29.09.2022. [Accesat 12.11.2022]. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/varstnicii-in-republica-moldova-in-anul-2021-9578_59794.html
2. RACU A., POPESCU D., STEMPOVSCAIA E., BUJOR G., SALCUȚAN L., POSTOLACHI N. *Analiza serviciului de îngrijiri la domiciliu în Republica Moldova*, Chișinău: Editura Pontos, 2022, ISBN 978-9975-72-620-7. 64 p.
3. LEGE Nr. 547 din 25.12.2003 asistenței sociale. În Monitorul Oficial: Nr.42-44. [Accesat 10.11.2022]. Disponibil https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=107485&lang=ro
4. LEGE Nr.123 din 18.06. 2010 cu privire la serviciile sociale. În Monitorul Oficial: Nr.155-158 . [Accesat 10.11.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=107485&lang=ro